

Amersfoort 15 januari 2018

Beste Raşit,

Laat ik beginnen met je, zij het wat laat, een voorspoedig 2018 toe te wensen. Ik hoop dat 2018 ook een goed jaar mag worden voor de zaak die ik in deze brief aan je wil voorleggen. Een maand geleden, op de studiedag van de UMMON, heb ik je al even kort gesproken over "A Common Word". Met deze brief wil ik daar nader op ingaan. Wat kunnen / moeten we met dit document? Hoe kijk jij daar tegen aan? Zouden we samen kunnen aanzwengelen dat dit document voor de relaties tussen christenen en moslims in ons land alsnog de aandacht krijgt die het verdient?

Het is nu al weer tien jaar geleden dat "A Common Word" verscheen in oktober 2007. De directe aanleiding was een lezing die de vorige paus Benedictus XVI in september 2006 gaf aan zijn oude universiteit in Regensburg. In die lezing over 'geloof en rede' kwam ook de islam ter sprake. Dit leidde in oktober 2006 tot een open brief aan de paus, opgesteld door het *aal al-bayt* instituut in Jordanië maar ondertekend door 38 moslim geleerden wereldwijd. Die brief begon met deze tekst uit de Koran (29:46): "twist met de mensen van het boek slechts op de beste manier". De auteurs hadden wel kritiek op wat de paus over de islam gezegd had, maar hun toon werd nergens polemisch. Zij voerden een pleidooi voor "oprechte en eerlijke dialoog", gebaseerd op "wat in essentie gemeenschappelijk is in onze gedeelde traditie van Abraham", in het bijzonder "de twee grootste geboden" van Marcus 12:29-31. De brief eindigde met "We hopen dat we de fouten van het verleden weten te vermijden en in de toekomst samen kunnen leven in vrede, wederzijdse aanvaarding en respect".

A Common Word is een verdere uitwerking van deze open brief. Dit document komt uit dezelfde koker van het *aal al-bayt* instituut in Jordanië. Had de open brief 38 ondertekenaars uit heel de moslimse wereld, nu waren het er 138. En A Common Word was niet meer alleen tot de paus gericht, maar aan alle christelijke leiders wereldwijd. Inhoudelijk werd uitgediept wat in de open brief al kort was aangestipt: de gemeenschappelijkheid van de geboden van liefde tot God en liefde tot de naaste. Het document gaat uitvoerig in op wat Koran en Bijbel daarover zeggen. Opvallend is ook hier de positieve toon. Bijbelteksten en Koranteksten worden niet polemisch tegen elkaar uitgespeeld, maar voortdurend met elkaar in gesprek gebracht. De auteurs willen verschillen niet verdoezelen. "Islam en christendom zijn duidelijk verschillende godsdiensten en we willen de formele verschillen zeker niet minimaliseren". Maar die onmiskenbare verschillen tussen islam en christendom kunnen niet wegnemen dat er ook een gemeenschappelijke kern te vinden is in het gebod van liefde tot God en de naaste. Daarom roepen de auteurs op:

Laat onze verschillen dus geen haat en onenigheid veroorzaken. Laten we met elkaar slechts wedijveren in oprechtheid en goede werken. Laten we elkaar respecteren, eerlijk, rechtvaardig en vriendelijk zijn voor elkaar en leven in oprechte vrede, harmonie en wederkerige welwillendheid

Dat vereist meer dan alleen maar "een beleefde oecumenische dialoog tussen enkele geselecteerde religieuze leiders". Hier scherpt het document aan wat ook al in de open brief aan de paus stond: als moslims en christenen, samen meer dan 55% van de wereldbevolking, geen vrede kennen, dan kan de wereld geen vrede kennen. De gezamenlijke toekomst staat op het spel.

In christelijke kringen die zich inzetten voor de moslims-christelijke dialoog, werd dit document warm ontvangen als een zeer welkome stimulans voor dialoog van moslimse zijde. Dat was ook het algemene gevoel op de studiedag over A Common Word, die in mei 2008 op initiatief van de Contact Groep Islam (CGI) van de Raad van Kerken in Nederland werd georganiseerd. Als voorzitter van de CGI heb ik toen gepleit voor een respons van de Raad van Kerken op dit document.

Inmiddels zijn we bijna 10 jaar verder. De eerlijkheid gebiedt te zeggen dat we daar toch weinig mee gedaan hebben. Het document dreigde vergeten te worden. Maar onlangs, in november 2017, heeft de Beraadgroep Interreligieuze Ontmoeting (BIO) van de Raad van Kerken het document nog weer eens op de agenda gezet. Mij werd gevraagd toe te lichten wat het blijvend belang van A Common Word is en wat we er nu na 10 jaar nog mee kunnen. Ik heb daar herhaald dat het tegen de achtergrond van eeuwenoude polemiek en vijandschap tussen moslims en christenen een opvallend open pleidooi is voor wederzijds respect en samenwerking, waar we niet alleen iets mee kunnen, maar iets mee moeten doen. Juist ook omdat het benadrukt dat de liefde tot God zich moet vertalen in liefde tot de naaste, en zo oproept tot het **doen** van dialoog. Binnen de Raad willen we daarom gaan onderzoeken hoe we aan de oproep van A Common Word

gehoor kunnen geven in de Nederlandse context. Daarvoor is wel een vertaalslag nodig van dit theologisch document. Hoe geef je die oproep handen en voeten, heel concreet in de Nederlandse situatie. Hoe doen we dat samen met moslims?

Het is om die reden dat ik je schrijf, als een eerste verkenning. Hoe kijk jij hier tegenaan? Kan dit document als een basis dienen voor samenwerking tussen christenen en moslims in Nederland? Wat is het draagvlak hiervoor onder moslims? Zouden we, te beginnen met RvK en CMO, christelijke en moslimse organisaties/ zegslieden samen kunnen brengen om daar op een bezinning (mid)dag eens over te brainstormen?

Op zo'n eerste bijeenkomst zal ook iets over de theologie van het document gezegd moeten worden. Ik denk dat in ons beider achterbannen daar verschillend over gedacht wordt. Van christelijke zijde zullen er vragen zijn of de liefde tot God en de liefde tot de naaste wel zo gemeenschappelijk zijn als A Common Word suggereert. En of het document geen eenzijdig rooskleurig beeld geeft van wat de Koran zegt over christendom en christenen. Maar ook aan moslimse zijde zullen er zulke vragen leven over de liefde tot God als gedeeld fundament. Ik vermoed dat beide zijden veel minder moeite hebben met de stelling dat de liefde tot de naaste een gedeeld fundament is.

Maar zulke theologische reserves mogen geen reden zijn de oproep van A Common Word maar naast ons neer te leggen. De kracht van het document blijft dat verschillen niet tot haat en vijandigheid moeten leiden maar dat we met elkaar moeten wedijveren in oprechtheid en goede werken. Het document beroept zich daarvoor op de Koran, met name 5:48, de tekst waarmee A Common Word eindigt:

“Voor een ieder van jullie hebben wij een norm en een weg bepaald. En als God het gewild had, zou Hij jullie tot één gemeenschap gemaakt hebben, maar Hij heeft jullie in wat jullie gegeven is op de proef willen stellen. Wedijvert dus in goede daden. Tot God is jullie terugkeer, gezamenlijk. Hij zal jullie dan dat meedelen waarover jullie het oneens waren”

Theologische verschillen mogen geen reden zijn ons te verliezen in wederzijdse vijandschap, maar zijn een prikkel om te wedijveren in het doen van goede daden. We hoeven het hier niet theologisch helemaal eens te worden om samen te werken in goede daden. Daar zou het op een eerste bezinning dag vooral over moeten gaan. Wat zijn concreet 'goede daden' waar we in de Nederlandse situatie in willen samenwerken als christenen en moslims?

Daar zullen we samen nadere invulling aan moeten geven. Maar ik denk dat maatschappelijke kwesties en ontwikkelingen in de Nederlandse samenleving die zowel christendom als islam raken heel veel mogelijkheden tot samenwerking bieden. Zonder daar nader op in te gaan noem ik een aantal voorbeelden. De kwestie van de ruimte voor religie in het publieke domein, van veiligheid en respect voor ieder in onze samenleving. Maatschappelijke thema's als onze bijdrage aan duurzaamheid, onze vermoedelijk gezamenlijke kritiek op een eenzijdig gehanteerde marktwerking, een filosofie over de participatiesamenleving, bepaalde genderinzichten, visie op de vierde levensfase. Wat zou het mooi zijn als we daarin tot een gezamenlijke agenda kunnen komen.

Maar voorlopig is mijn vraag concreet aan jou op dit moment alleen nog maar, kun jij je in dit idee vinden? Denk je dat hier mogelijkheden liggen om dialoog zo voorbij de fase van een praathuis te brengen tot het gezamenlijk doen van het goede, vanuit de gedeelde overtuiging dat geloof in God niet kan zonder het goede te doen, en dat met de liefde tot God onlosmakelijk de liefde tot de naaste verbonden is.

Ik hoor graag wat je van dit idee vind en hoe we daar een vervolg aan kunnen geven.

Hopend op een spoedig antwoord,
met hartelijke groet
Harry